

ІНЖ. М. СЦІБОРСЬКИЙ

СТАЛІНІЗМ

ПРАГА 1938

В площині світоглядів і теоретичній - комунізм і соціалізм тотожні явища. Їх об'єкт зродила спільна доктрина марксизму, з її матеріалістичним розумінням історичного розвитку, діалектикою, класовою боротьбою, соціальною революцією та пляном створення бездержавно-інтернаціонального соціалістичного суспільства. Кажучи теоретично, комунізм є продовженням і практичним завершенням соціалізму. Саме таке розуміння комунізму виявив і творець т.зв. наукового соціалізму - Карло маркс.

Автім і організаційно, комунізм виріс із соціалістичного руху, з якого соціал-демократичної партії, що офіційно представляла марксизм. Розбиття раніше єдиного соціалістичного руху зачалося перед кількома десятиліттями, й особливої гостроти набрало в колах московської соціал-демократії. Але комуністичні елементи і після цього ще довгий час не поривали зв'язків із соціал-демократичною партією - творячи в ній тільки внутрішню опозицію та маючи навіть однакову партійну назву, лише з зазначенням своєї фракційності. Ця комуністична фракція дістала назву "соціал-демократів більшовиків" /під проводом Леніна/, у відмінність решти московської соціал-демократичної партії, яку від тоді називано "меншовицькою".

Щойно після жовтневої революції в 1917 році в Росії, комуністичний рух - вже сформулений у самостійну партію ВКП-б/Всеросійську комуністичну партію більшовиків/ - остаточно пориває всі зв'язки з об'єднанням в II Інтернаціоналі соціал-демократією, та створює III Інтернаціонал, або, інакше кажучи, Комінтерн /Комуністичний Інтернаціонал/. Під керівництвом Комінтерну, починає від тоді комуністичний рух ширитися і у інших країнах світу - оформлюючися в скремі, але підпорядковані Комінтернові, краєві партії.

Початковою причиною розбиття московської соціал-демократії на "більшовицьку" й "меншевицьку" були не так теоретично-світоглядіві, як насправді програмово-тактичні розходження. Соціалістичний рух набрав тоді вже поваж-

ного значення в багатьох країнах світу, і зос-
тадії теоретичної течії перетворився у впли-
вовий чинник практичної політичної дії. Та як-
раз ця, ніби сприятлива для нього, обставина -
і викликала найбільші ускладнення для соціал-
демократії. Бо водночас із її організаційним
розвитком і збільшенням політичних впливів,
серед її теоретиків зачала посилюватися тен-
денція до ревізії теоретичної спадщини мар-
кса.

Цей ревізійоністичний перегляд "законів"
маркса, який довгий час відбувався в гарячко-
вій атмосфері пристрасних дискусій, привів до
того, що - хай і безпідствана в претенсіях на
"безгрішність", але пориваюча своєю сувором
суцільністю та імперативністю - початкова док-
трина марксизму розгубилася в лабіринті нових,
часто спекулятивних і компромісових, теорій і
теорійок... Розслаблена цими внутрішніми супе-
речностями, соціал-демократія не могла оформи-
ти й свого чину на якомусь конкретному пля-
ні. Чим далі, тим усе виразніше, її максимальна
програма ставала порожніми фразами без змісту
/і без віри в її реальність/ а мінімальна -
перетворювалася в середник замаскованого вро-
стання соціалістичного руху в умовини, ство-
рені його ворогом - капіталізмом. Соціал-демо-
кратія все більше опортунізувалася, втрачуючи
свою колишню революційність; її тактика/як твер-
дили представники її радикального крила/ вела
самий соціалізм до капітуляції.

Ці процеси викликали особливо гостру ре-
акцію в колах тих московських фанатиків марк-
сизму, що не хотіли розмічувати його бойових
постулятів під впливом і віть найтяжчих реаль-
них обставин. Серед тих є примиримих був Ленін...
Добачуючи можливість створення соціалістично-
го ладу не в самих "об'єктивних"/і при цьому
інтерпретованих на різні лади/закономірностях
соціально-економічного розвитку, а насамперед
у соціальній революції - Ленін видвигнув при-
забуте вже соціал-демократією гасло прямої
революційної дії. Отже коли репрезентований II
Інтернаціоналом офіційний соціалізм фактично
вростав у капіталістичний устрій і в своїй не-

літичній тактиці послуговувався спертуністичною мінімальною програмою еволюції, то Ленін проголошував капіталізмівідійну, ведену на базі непримиримої максималістичної програми революції. Саме ця революція мала здобути соціалізові рішальну перемогу та перевести його до логічного завершення - комуністичного устрою освітнього суспільства.

Як бачимо, в єдиному раніше таборі соціал-демократії станули проти себе дві опозиційні, а згодом і ворожі групи: революційні максималісти й еволюційні мінімалісти. Звідси вийшли й назви: "більшевиків", себто тих, що заступали революційну максимальну програму, і "меншовиків", що стилилися до спертуністичної мінімальної програми й тактики.

Ленінові годі було відмовити в прозорливості й у правильному відчутті моторичних двигунів життя... Коли західньо-європейська, а під її впливом і московська "меншовицька" соціал-демократія, потопали в хаосі мертвої й бездушної теоретичної схолястики, Ленін відчував, що перемога комуно-соціалізму залежить насамперед від духо-волевого напруження акції. Фанатик марксизму, він водночас визначався певними внутрішніми прикметами, що скорше характеризують визнавеців волюнтаристичного світогляду.... В цьому парадоксі знаходила, зокрема, свій вияв і московська дужорість - з її "роздвоєніссь" й суперечностями - яку Європа визначає многозначним/але безпідставним терміном "лям стьяв".../"словянська душа"/.

Бо подібними внутрішніми прикметами характеризувалася і більшість московських соціалістів - відрізняючися цим від західньо-європейських, дарма, що виходили вони з аналогічних доктрин і теорій. На це склалися особливі матеріальні й психологічні причини.

В Європі соціалістичний рух у значній мірі викликався реальними соціально-економічними умовами, що їх творив там уже розвинений промисловий і фінансовий капітал. Це надавало європейському соціалістичному рухові не чутєво-емітивних, але практичних матері

яльних прикмет. Тут боротьба відбувалася на базі конкретно існуючих суспільних і господарських відносин, втягаючи в соціалістичний рух, крім робітничих мас, поважні кадри практичних діячів у політиці, які мали неменший вплив, ніж кабінетні теоретики марксизму.

Інші обставини були в Росії. Її примітивна соціально-економічна система, яка до останнього часу мала ще деякі залишки фєвдалізму, і режим абсолютистичної монархії не творили реальних передпоширок і практичних можливостей для розвитку соціалізму. Робітнича кляса там не могла бути ґрунтом для його ідей з тої причини, що її в старій Росії властиво не існувало/в європейському розумінні/. Тим менше надавалося до цього півдикє і темне московське селянство /абстрагуючи, що селянство марксизм узагалі не вважав відповідним матеріялом для соціальної революції/. І сталося так, що ідеї марксизму полонили ту частину московського суспільства, яка властиво до його теорій не мала ніякого реального відношення, а це інтелектуальну еліту - інтелігенцію, ба навіть буржуазію/цей факт доволі дивно виглядає на тлі безапеляційного твердження марксизму, що тільки "побут визначає свідомість".../Не маючи в умовах існуючого в Росії соціально-політичного ладу ніякої змоги застосувати соціалістичні теорії в практичному житті, всі ці інтелектуали перетворювали їх у своєманітну романтику, де реалізм заступався чуттям, мріями, серцем і сентиментальними емоціями - отже тими виявами, що від марксівських "закономірностей" стояли доволі далеко.... В цей спосіб здушена абсолютистичним царатом московська інтелектуальна еліта шукала виходу для своєї суспільної активності.

У витворенні згаданих прикмет московського соціалізму, певну роль відіграли й особливості московського духа та психології. В них глибоко, від віків, закорінені первні своєманітної містики, що надають їм то характеру пасивної "стоячої води", то раптового стихійного шалу.. Московську духовність визначає якась хороблива роздвоєність, органічна нехїть до позитивних

конструкції; рвучкі частичні мориви - з їх тенденцією заперечувати закінчений душовий лад, і спрямованість до містичного невідомого. В цій духовості парадоксально сполучається релятивізм і фанатизм; аскетизм і буйна "широка" натура; нехиль до самодисципліни, а водночас нахил до деспотизму; нігілізм і пристрасна сила до догматів і "вічних прав". Ця її субстанція віддає з себе якісь трійливі випари, що вражають позитивний у своїому творчому укладі дух Окциденту й з для нього де-отруєвували.

Ціла політична й культурна історія Москви характеризується цими духовими катаклізмами, що при всій своїй глибині мають незмінні в часі прикмети якоїсь патології, яка вульгарно спрощує різноманітний світ ідей і явищ, заступаючи їм зміст і якість зовнішніми формами божеського фетишу. Так було перед віками, коли московські маси йшли добровільно на кострища в спорі між собою - трьома чи двома "перстами" хреститися; має чи не має бути якась літера в церковних книгах? Пізніше ці характерні психологічні риси виявилися в примітивній "народолюбстві" московської радикальної інтелігенції, в хворобливому душевному "самоколуванні" достоянщини, в нігілізмі "нечаївщини", в "цареславному" ідолопоклонстві, і, нарешті, в московському большевизмі. Духове напруження москаля ніколи не буває радісне і творче; його незмінно супроводить гістерія, аскетизм, якась фатальність і нездорова екзальтація /в тому, що большевизм увів у свою практику т. зв. "ентузіазм", не має нічого випадкового.../

Продукт московського духа й культури - Ленін переніс усі ці прикмети і на свій комунізм. Останній творила секта непримирених фанатиків, що жили й ділали силами екзальтованого духово-волевого напруження. Ленінську "стару гвардію" визначав горячковий ідейний порив, спрямований до здобуття поставлених цілей; це властиво катуни були аскети-містики, що ціль свого існування бачили в боротьбі за уроекні теорії. Комуністичний рух у Росії, змагаючися за --

набування марксістської матеріалістичної концепції світі - самий водночас живився силами волевої ідейної цілеспрямованості.

Це й означило його перспективи. Бо коли прийшла пішарча година, він - нівелючий усі вартости, усуварчий усі сумніви, вульгарно-примітивний у своїй дійсно-програмовій концепції, але водночас неприємний, волейний і рудий - лише він міг опанувати розв'язану революцією московську народно-втихлію. Що могла розгублена, канцелярізно-академічна, засосла в своїм бездушнім доктринерстві "меншевицька" соціалдемократія протиставити своїй ідеологічному й генетичному "нобратимові" - комунізму в боротьбі за маси?... Його прямолинійним і вражачим свідомість московського півдикана гаслам: "Грабуй награване."... "Війна палацам, мир хатам."? Не дивно, що саме комунізм опанував московські маси.

Вожді сучасного більшовищизму багато цинуть і говорять про перемогу марксизму в СРСР. Ніж тим ніщо інше, як саме більшовицька революція та її наслідки, так яскраво не заперечує теорії Маркса про механічну "об'єктивність" історичного розвитку та його закони соціальної революції. Ніде правди діти... Коли би Ленін /подібно до деяких соціал-демократичних теоретиків/ покладався на самі "закономірності" марксизму, то напевно йому не довелося би дочекати перемоги. Історія, ніби для глузування над Марксом, створила парадокс російської революції.

За Марксом, соціальна революція мала насамперед назрівати в країнах посиленої концентрації промислово-фінансового капіталу й пролетаризації мас. Отже економічний, і головне індустриальний розвиток даної країни, обумовляв її "зрілість" для революції. В 1917. році Росія, з її малорозвиненою соціально-економічною системою, в якій слідна була ще спадщина недавнього кріпацько-феодального строю, ніяк не могла служити органічним, підпорядкованим марксістським об'єктивним закономірностям, підложжям для соціалізму і комунізму. За соціалістичною доктри-

ни, революційні зриви стояли на порядку дня в західних індустріялізованих країнах. Сталося навпаки! В розвинених економічно державах Заходу, комунізм не змагав іспиту; натомість відстала від них на кілька десятиліть Росія зовсім несподівано перша станула тереном комуністичного експерименту.

До питання, які це створило наслідки для самого комунізму - ми ще повернемо. Тут хочемо ствердити, що самий цей експеримент проречисто заперечує діялєктичне твердження марксизму про виключне значення механістично-матеріялістичних факторів у подіях історії. Він доводить, що на процеси історії має величезний вплив людський дух і воля - виявлені в активному чині. Цю "контреволюційну метафізику" Ленін із однодумцями висміювали й переслідували терором... Між тим, під фактичним впливом цієї "метафізики" переходила і їхня діяльність у підготовці та переведенні революції. Коли би не це - не існував би сьогодні Східський Союз!

Захопивши владу в Росії, комунізм/большевізм/одразу перечеркнув існуючий політичний і господарський лад та його правні норми. Мало цього, у своїому гарячковому пориві, він одним махом хотів знищити старі форми суспільного існування, ввесь духово-психологічний уклад життя, змінити уяву про людину, мораль, дійсність і бідучність.... Він змагав зокрема не лише до усупільнення всіх засобів господарської продукції та знищення приватної власності, але й до цілковитого зрівнання всіх людей у життєвому побуті та потребах.

Як бачимо, комунізм ставив перед собою величезні завдання! Зо становища засад соціалістичної доктрини - він був послідовний. Проте в практиці цей суспільний лад мін бути здійснений не через саме формальне встановлення відповідної устроєвої системи, але хіба при умові цілковитого переродження людей.

Просякнений справді містичною вірою в свою історичну місію, оп'янілий від успіхів пер-

ших перемог – московський більшовизм не розважав над труднощами. Він цілий творив із себе волевий, фанатичний порив у будучність. З таким наставленням довелося йому вперше криво ударитися з реалізмом життя...

Виходячи з заłoженъ марксизму, більшовизм ставив собі завданням створення інтернацію – нально-бездержавного й безкласового соціалістичного суспільства. В протилежність до офіційної соціал-демократії, що, визнаючи ці самі засади в теорії, зрештїгнувала з них у практиці та послуговувалася супроти капіталізму опортуністичною тактикою еволюції – комунізм хотів здійснювати їх негайно, терористичними методами соціальної революції. Терен Росії, де він об'являв владу, був для нього спочатку тільки вихідною базою для дальшого розгортання пролетарської революції, що мала знищити капіталізм і в інших державах та запровадити комуністичний лад у світовому масштабі.

Та поки мова про світову революцію – комунізм одразу став перед невідкличним завданням зліквідувати на теренах Союзного Союзу всі ті ворожі йому сили, що грозили розсадити його самого з середини. Для цього створив він відповідну форму державного устрою, що з одного боку покривалася з соціалістичною теорією, а з другого – відповідала його власним завданням та інтересам. Так зродилася система советів у межах ССРСР, оперта на режимі т.зв. пролетарської диктатури. На базі трьох основних засад – політичної диктатури, соціалізації засобів господарського виробництва та комуністичного споживання матеріяльних дібр – почав комунізм після жовтневої революції в 1917 р. здійснювати свої реформаторські суспільні завдання...

Часи, що про них тут згадуємо, щтали для сучасного більшовизму/сталінізму/ вже далекою історією! Об'єктивний розгляд його практики впродовж уже майже чверти століття вказує, що він цілком змінив свою початкову внутрішню суть і форми. За цей час комунізм перейшов від одної еволюції власної дегенерації, самоде-

градуєчися до сталінізму. Формально ісповідуючи старі догмати, сталінський більшовизм практично давно вже відмовився від теорій, що стимулювали розгонову силу первісного комунізму в часи його революційної "весни". Сьогоднішня більшовицька доктрина/коли цим терміном взагалі можна назвати частинно нагромаджене "словоблудіє" сталінізму!/- це вже не марксизм, навіть не лєнінський комунізм, це "сталінізм", в'якому безграмотна схоластика спримітивізованій первісній догмі змішана з диктованими киттям і виродженням комунізму спекулятивними компромісами. Те саме бачимо і у практичній політиці більшовизму; його "генеральна лінія", що заступала попередню пряму революційну дію, уявляє з себе справаній "гордійський вузол" неприйримих внутрішніх і тактичних протирічностей.

Які причини самодегенерації комунізму? Шукати їх треба насамперед у самій його концепції. Підставою її був суспільний безкласовий колектив, зрівняний у умовах матеріяльного існування. Проблема комунізму виходить із матеріялістичних залогент, але вона є насамперед психологічною проблемою. Як ми вже вказували вище, здійснення лєнінського комунізму залежало не так від механічного запровадження його соціально-економічних форм, як перше за все від глибоких змін духавого порядку та психології індивідуальности й цілого суспільства. Вагу цього психологічного фактора розумів і маркс, але зв'язаний матеріялістичним світоглядом і діалектикою, він не міг дати йому іншої розв'язки, як у своїй славнозвісній формулі: "що бут визначає свідомість".

Недоцінення цих психологічних факторів відбилися на комунізмі катастрофально! Бу зловбувши владу, зв'язані з нею, здавалося б, - не обмежені можливості для свого доктринерського експериментаторства, він, після довшої боротьби, самий опинився в полоні ворожої йому психологічної отихії. Покликаний її засимілювати, він самий підпав її асиміляції. Закони киття та впливаючі з них органічні прагнення людської індивідуальности, показалися силь-

нішими від жаху большевицького терору та його урочних цілей. Причини цього явища полягають не лише в консерватизмі психологічного й духового укладу суспільства, але й у його самоохоронному інстинкті, що притиставиться антисуспільному характерові комунізму. Це твердження для декого може здаватися тенденційним; мовляв - чи ж можна рух і ідеї, що змагають до усунення соціальної несправедливості і запровадження рівності людей, уважати антисуспільним, руїнницьким?

Проблеми рівності й нерівності занадто складні, щоб їх розглядати в цьому місці засадничо. Вкажемо тільки, що начало рівності ми взагалі вважаємо безпідставним у самих процесах світобудови. В обмеженому ж соціальному чи суспільному пляні, абсолютна рівність стану - ла би чинником суспільного регресу. В житті суспільства ділять засади кількості й якості /квантитативні й квалітативні/, і власне ці останні творять багатство явищ життя, зводячи різноманітність творчого світу до гармонії, що саме й визначає корисний для цілого суспільства прогрес. На самій матеріяльній базі нівелююча рівність ніколи не обмежується; вона закономірно тягне за собою нищення й таких суспільних і духових первнів, що стимулюють ялісний розвиток - зводячи життя до панування кількісного, не продукуючого, а тільки споживаючого примітиву.

Деформуєчи творче існування, пропагована комунізмом матеріяльна рівність сама по собі євцілковитою утопією. Що це так, може краще за нас засвідчити саме большевизм, що своїм сучасним устроєм подає застрашуючі зразки справді варварської нерівності! В своїх постулятах колективної рівності, комунізм був зрештою навіть не оригінальним. Історія суспільних ідей, устроїв, реформаторських та релігійних рухів знає чимало спроб творення "раю на землі", побудованого на рівності і альтруїзмі. Тим менше було підстав сподіватися, що цю місію довершить обездуховлений матеріялістичний комунізм!

Так і сталося! Заповідженого "прав", з його рівністю, комунізм не створив, і його сталінські адепти давно вже відмовилися від цієї мети. Натомість він ставрував нам сучасність усіми негідними свого фатального внутрішнього змісту. Антисуспільне значення комунізму ковається не тільки в його економіці, суспільних тенденціях і заповіджених революціях. Руїницький зміст комунізму лежить насамперед у його світогляді. Пояснюючи всі вияви життя самим діянням матеріялістичних факторів, здвигаючи на педестал дикунського обожування матерію, брутално попираючи ногами різноманітний світ ідей, і зводячи найважливіші проблеми та вимоги людського духу до значення "контрреволюції" — комунізм/большевизм/обездуховлює, каструє і паралізує в творчих можливостях той фактор, що завжди був, є й буде основною передумовою духового й матеріального прогресу: живу людину!

Помиляється той, хто думає, що ці прикмети комунізму лише тимчасові, поки він остаточно не переміг; що пізніше він таки створить нову еру культури й цивілізації. Бо його примітивізуюча й нівелююча всі цінності природа /таким є, зрештою, самий марксизм/незмінна. Трактуючи людину тільки за "лябораторний препарат" для скальпеля своєї діалектики, вихолощуючи в ній усі духові творчі первні — він тільки й може випускати її зі свого "операційного столу" у світ одностороннім примітивом, варваром! А примітив ніколи не здібний творити будуваних вартостей. В кращому випадку він їх тільки споживає; в гіршому, ще й руйнує створене іншими. Практика московського большевизму дає цьому твердженні невичерпальний реєстр застрашаних прикладів!

Комунізм/большевизм/ — це не середник розвитку й удосконалення життя; це уроєна самоціль, що їй життя мусить підпорядкуватися без решти. І горе тому, хто зважиться думати, бажати, а тим більше ділати всупереч тій самоціль! Той у пазурах большевицького варварства буде знищений фізично. Коли ж і врятує себе, то лише за ціну самовідречення.

перетворення себе в механізованого "робота" комуністичної системи - без власної душі, волі, розуму, бажань і прагнень. Всіма двигунами його внутрішнього "я" буде кермувати відповідний параграф, опертий на формулах: "Так сказав маркс".... "Так сказав лєнін"... "Так сказав Сталін"...

Коли б комунізм справді заіснував в світі, то суспільство закономірно й все глибше падало б у прірву духового примітивізму та культурного здичіння. Складну й величаву лабораторію життя, з грою його розгонових сил, ідей і волевих пристрастей, змінила би сіра "кузня" комунізму, де "конвеєрним" порядком штаповано би стандартну людину - робота.

Спровоковані большевизмом у перших часах революції й опановані ним народи СРСР скоро відчули всі його деструктивні прикмети. Вони зрозуміли, що іти з большевизмом - це значить стрімголов летіти у прямовісну безодню! І слідуючи голосові самоохоронного інстинкту, протиставили йому свою психологічну стихію. Зачалися справді епохальні в своїй грандіозності змагання. Прихвнані від зовнішнього світу, рками точаться вони - жорсткі, з гекатомбами людських жертв!

З одного боку барикади була матерія - озброєна в усі можливі середники терору; з другого - безборонний, але сильний хотінням жити, дух. Боротьба ішла за перемогу духовости, за національні й суспільні ідеали, за вірування, за мораль, за етику, за любов, за родину, за побут, за право індивідуальної творчости, за саму можливість існування - здушених-кривавим чоботом большевицького доктринерства.

І цей дух уже перемагає! Назверх ця перемога ще не проявляється в таких виразних формах, щоб її міг бачити зовнішній світ. Орієнтації світу в тих внутрішніх процесах, що відбуваються в СРСР, всіма силами перешкаджає советська влада й для цього намагається відгородитися муром від зовнішнього оточення. Але тим не менш ця перемога є вже фактом. Надломлений нею в своїх основах - большевизм пе-

ребував у відвороті. Претендуючи колись на роль чинника, покликаного безкомпромісово ломити й пристосовувати до себе життя, він тепер самий змушений пристосовуватися до некиданих йому реальною дійсністю обставин. Офіційно, більше - визм ще зберігає своє теоретичне "лице", але зміст його цілком уже не той, що був у часах первісного революційного буревія.

Сталінізм - це рештки неактуальної вже комуністичної догми, що в цілості підпорядкована тактиці вимушених життям компомісів.

Психологічна поразка комунізму відбилася й на його політико-економічній системі. державна організація теоретично була для комунізму тільки переходовим етапом до часу дефінітивного закінчення світової революції, що мала у своїх наслідках знищити капіталістичний лад і збудовані на ньому держави. Таким чином, створення советської держави було спочатку для більшовизму тільки "прикром необхідністю", що мала забезпечити йому опорну базу для дальшої боротьби за перебудову світу на бездержавних засадах.

В ідеї, советській устрій мав створити незнану ще систему демократії виробників /пролетаріату/. Все населення ССРСР було поділене на дві категорії - "працюючих" і "не працюючих". Перша категорія формально набувала всі громадсько-політичні права; друга позбавлялася не лише цих прав, але й можливості одержувати продукти усупільненого господарства. Конституція признавала за органи державного кермування так зв. совети, які теоретично мали складатися з виборних представників працюючих, і формально ставали організованим виявом народнього суверенітету.

В дійсності ж уже на початку всю повноту влади в советській державі захопила комуністична партія в якості "провідного авангарду пролетаріату і світової революції". Зосереджуючи у своїх руках усі ділянки державного, господарського і супільного кермування, тримарчи

під червоним терором усі вияви життя, діяльності і почувань народів ССРСР - компартія запровадила режим своєї диктатури, що офіційно утотожнювалася з "волею пролетаріату". Так створено було передпосилки, при яких на услугах компартії стала сама держава й ціле її населення, а сама вона зачала перетворюватися в кліку. При такому стані річей, всі конституції ССРСР, що їх час від часу все наново "перередаговував" советський уряд, мали тільки значення фікції.

Ми не маємо тут можливості довше спинятися над розглядом процесу внутрішнього розкладу большевицького партійного активу. Вкажемо тільки, що з кожним роком цей процес усе поглиблювався й дійшов тепер свого завершення у формах сталінського режиму. Режим Сталіна - це вже навіть не диктатура компартії, це нічим не обмежувана автоскратична деспотія людини, що звівши себе самого на височінь "геніяльного вождя" й "отця народів" - порядкує життям величезної країни по власній уподобі, спираючися на гурт підібраних преторіанців - "апаратчиків". Так большевицька диктатура, з початкового засобу досягнення поставлених програмових цілей, перетворилася в персоналістичний режим сталінізму, що став самоціллю.

Сталінізм - це логічний наслідок примітивної програми большевизму, що свою ціль добачувала в механічному спрощуванні всіх різноманітних елементів життя та здійснювала її методами брутального, кривавого терору. Авора концепція не могла створити здорових форм суспільного існування! Всяка диктатура, коли вона оперта на постійному політичному терорі і здушені всіх виявів самодіяльності народу, стає ціллю в собі; вона водночас законмірно звужує і ту нетривку базу, на якій сама тримається. Так сталося і з диктатурою большевизму. Опанувавши владу та посівши всі зв'язані з нею соціальні привілеї і матеріяльні користі - большевицька кліка все більше замикалася в собі. Вслід за "нетрудовими" елементами, від неї стали відриватися й ті соціальні вер-

стви, які спочатку ішли за нею й її підтримували: робітництво й селянство.

Боротьба з нетрудовими, паразитними верствами/в них устрій монархічної Росії був справді дуже "багатий"! /не могла сама по собі викликати заперечень. Справді - в кого вони могли збуджувати симпатії?! Вся справа єдине в тому, що в цій соціальної реконструкції практичні методи більшовизму цілком розійшлися з його теоретичними цілями. Розділ на "трудої" й "нетрудаї" верстви давно вже перестав бути актуальним в суспільних і продукційних відносинах ССРСР. Застосовуючи його й тепер - сталінізм кермується в своїх критеріях не соціальними, а політичними міркуваннями: "певна", чи "непевна" дана людина, чи дана група людей пануючій класі? ... Сучасність і соціальна структура ССРСР визначається новою вражаючою нерівністю. Право на існування мають там лише "преторіянци" сталінського режиму. Це ті всі - без міри обдаровані рангами, почесними званнями й медалями "герої Советського Союзу" - маршали, комісари, "орденоносці", "стакановці" й "рисувачі". Ці справді мають усе, що тільки дати їм може голодне, босе, обідране населення сталінського "раю"! Але цих щасливих вибранців режиму - тільки зникаюча меншість! Всі ж інші, засуджені на варварське животіння, на сліпий послух пануючій класі, на роль знаряддя варварського режиму. Цих - багатоміліонна більшість!

Переродження компартії в замкнену касту пануючих бюрократів, змінило її дух і психологію. Її революційні пориви згасли. Сучасне її наставлення - це бажання безжурного уживання плодів "соціалізму" ... для себе самої! Теоретичні ідеали, змагання, нове життя, нова людина - де всі ці кличі, що колись захоплювали "стару гвардію" Леніна й казали їй кривавитися на революційних барикадах?! ця "стара гвардія" давно вже вігнала в підвалах ГПУ, а її ідеали для сталінських можновладців - це вже не більше, як "левацкая балтавня" ... Всі вони станули вже політичними "реалістами"!

В парі з цим переродженням компартії в бюрократичну кліку, змінилися погляди сучасного більшевизму й на істоту та мету держави. Ця остання вже перестала бути для нього тільки "прикрасою необхідністю"... По інерції ще й тепер виголошуючи святочні інтернаціональні й соціалістичні формули - сталінізм на ділі служить культові великодержавності, і то великодержавності московської - відновивши традиції колишніх царів. Це й не диво. Поставивши своєю ціллю вдержання влади для самої влади, большевидам неминуче мусів спертися на ту організаційну базу, яка цю владу може найкраще забезпечити: на державу. Вій звичайно не від того, щоб при слушній нагоді посісти й цілий світ при допомозі "пролетарської революції"... Але де є певність, що це вдасться? Хто може ручити, що при збройному ударі з зовнішніми державними потугами, Советський Союз не розвалиться як гарбуз під ударом дрючка?! Тому большевизм воліє задовольнятися наразі тими можливостями панування, які дає йому ССРСР. "Краще ворона в руках - ніж орел у небі" - такою є сучасна політична філософія сталінізму. Ця психологія самозбереження вже від років визначає політику Советського Союзу. Вона була підставою творення сталінської концепції "соціалізму в одній країні" /в унутрішній політиці/; вона також з'ясує складні маневри сталінізму в політиці зовнішній.

Коли зкоро після опановання влади, большевизм відірвався від народніх мас, а згодом зачала творитися глибока прірва між кадрами компартії та її провідною верхівкою - то в останніх роках підпала процесам розкладу й сама ця верхівка. Періодичні "чистки" компартії, терористична ліквідація її "старої гвардії", розстріли найвищих командантів червоної армії й керівників державно-політичного апарату - ось майже повсякденні явища, що характеризують режим сталінізму. І, що варто підкреслити, ці явища заіснували як певна закономірність са - ме тоді, коли сталінізм прийняв нсву советську конституцію, що її деякі наївні чужинці дотепер схильні вважати за "найбільш демократич-

ну у світі"... Як бачимо, до існуючої державно-устроєвої концепції більшевизму неможливо підходити з якими б, дь теоретичними критеріями. Бо вона не більше, як парадокс, створений суперечностями життя й первісної комуністичної доктрини.

Большевизм не спромігся справитися з поставленими теоретичними завданнями й у плані економічному, що був головною підставою для його соціального експериментаторства. Найбільш класичною і додержавною в дусі комуністичної доктрини епохою - був т.зв. воєнний комунізм. Советська влада декретним порядком скасувала тоді приватну власність, особисту господарську ініціативу, товарний грошовий оборот і всі закони господарської продукції та обміну. Замість цього советську економіку опанувала однобока концепція розподілу нагромаджених ще перед революцією матеріяльних багатств, без спроможності їх нового творення. Воєнний комунізм був фактично поверненням до часів т.зв. натурального господарства, з його примітивним обміном; він означав деградацію економічної системи на століття взад.

Це швидко зрозумів і Ленін, скасувавши воєнний комунізм і запровадивши "нову економічну політику" /НЕР/, що тимчасово знову відновила обмежену власність і приватну ініціативу в господарському виробництві. НЕР був першою поразкою комунізму з його економічними теоріями загальної "уравніловки". Зійшовши на манівці власної доктрини - більшевизм до неї вже не вернув. Логіка економічного розвитку та психологічна стихія народних мас неволимо штовхала його до повільної реставрації так легко знижених і так тяжко відновлюваних законів і засад економічної системи - з її комерційним розрахунком, законами собівартості, оплати праці згідно з ознаками кваліфікації та грошовим риночним товарообміном.

На невдачах більшевизму в економічній політиці відбилася насамперед та обставина, що самий марксизм, теоретично зорієнтований на чисто деструктивну фазу соціальної революції,

не давав конкретного плану організації соціалістичного виробництва, а тим більше комуністичного розподілу його продуктів. Фатальний вплив мало й те, що більшевизм - всупереч марксівській теорії про закономірність економічного назрівання соціальної революції - опанував владу як раз в Росії, де цих "закономірних" передпосилок цілком не існувало. Цей парадокс змусив Леніна наспіх виробити... нову теорію, що вже еманципувала процеси соціальної революції від її економічної зрілості... В умовах терористичної диктатури компартії, її вождеві вільно було конструювати які завгодно спекулятивні теорії! Та практично це справі не могло допомогти. Бо як із самого дерева і глини неможливо збудувати складну машину, так і нерозвинена економічна система Росії не могла стати базой для соціалістичної реконструкції.

Ціла історія "пятирічних планів соціалістичного будівництва" в СРСР - це історія безпомічних компромісів фантастичної доктрини з переможними законами економіки та її розвитку. В економічному відношенні, сталінізм - це не комунізм і не соціалізм; це своєманітна форма державного капіталізму, де основні методи приватновласницької капіталістичної системи нещасливо сполучені з урядовим етатизмом і планувальним бюрократизмом. Більшевицький етатизм і бюрократизм ув економіці, відкинувши якраз найбільш життєві елементи капіталістичного устрою, заабсорбував у собі його негативні риси: монополізм, визиск праці й соціальну нерівність. У висліді, на тій матеріально ожебраченій країні/яка водночас посідає величезні багатства!/ заіснував економічний устрій "переганяння Америки", кермований не господарською та суспільною доцільністю, а інтересами пануючої кліки, що - забрівши в сліпий кут - вже не має з нього виходу! При умові дальшого існування СРСР - життя закономірно все далі штовхало би советську економіку на шлях усе більших суперечностей, все далі й далі від її первісної доктрини.

Економічна еволюція більшевизму перехо -

дила в умовах довгих і складних опозиційних потрясень унітрі компартії, для вияснення яких було би потрібно багато місця. Тут тільки ствердимо: сучасна "генеральна лінія" Сталіна, з її індустріалізацією, колективізацією й концепцією "соціалізму в одній країні" - це спроба узгіднення різних внутріпартійних розбіжностей та пристосування до інтересів режиму. Головним же чинєм - це колишня програма одної з опозиційних фракцій компартії: троцкізму. Знищивши троцкізм у боротьбі за владу, Сталін услід за цим самим позичив певні елементи його економічної програми. Але для троцкізму ця політична програма була лише частиною загального завдання, що полягало в прискіпшенні світової революції.

Сталін був змушений відкинути революційну концепцію троцкізму та заступив її баламутною теорією "соціалізму в одній країні", що означала замаскований відворот від початкових революційних теорій. На цю нову тактику сталінізму вплинули: національно-консервативне й програмове переродження московського більшевизму, його внутрішня слабкість і крах міжнародного комуністичного руху.

Сучасний більшевизм - це сполучення гіперетатизму з державним капіталізмом, що базуються на режимі автократичної диктатури. Опорою цього ж режиму служить система терору, як рішального засобу самозбереження пануючої в Кремлі кліки та її рятунку від наступу внутрішніх ворожих стихій. Ось реальні наслідки "найбільшого в історії" комуно-соціалістичного експерименту! З грандіозних мрій і гучних "місій" - зродилася понура, варварська "советчина" яка й після свого зникнення ще довгі десятиліття викликватиме жах і огиду в споминах людства.!

Ми вже згадували, що при всьому своєму теоретичному інтернаціоналізмові, більшевизм був і є еманациєю московського духа й психо-

льоґічної стихії, що позначила своїми прикметами й створену большевизмом державну організацію. В ССРСР - гасла інтернаціоналізму парадоксально сполучаються з московським імперіалістичним месіянством; ідеї найбільших "гуманістичних" утопій співіснують із режимом терору та брутальним нищенням індивідуальності; матеріалізм співзвучний з містиком, "поступові" соціалістичні теорії годяться з вражаючою соціальною нерівністю, а гасла "нової людини" - з огидним у своїй заскоружлості мішанством! Але що найважливіше, це те, що прибраний у форми Советського Союзу большевизм - це вияв об-новленої московської великодержавности, якій він намагається повернути згнану вже історією імперську потенцію. Бласне цієї тенденції большевизму пояснюється його імперіалістична політика у відношенні до поневолених народів ССРСР, яку в ін приховує брехливо-спекулятивними формулами ленінської "національної" теорії. Сьогодні вже не улягає сумнівам, що ця політика ідейно і психолоґічно виростає з імперських традицій та аспірацій царської Росії, і є її продовженням.

Зложена з багатьох національностей, стара Росія вже в початках свого імперіально-го розвитку стала перед питанням, як узгіднити мішаний склад держави з її імперіалістичними завданнями. Розрішити це питання мала асиміляція. Російська імперія стала на шлях іґнорації існування окремих національностей - покривавчи їх збірним і фальшивим поняттям "русской нації". На службі цій асиміляційній політиці були поставлені не тільки органи державного кермування, але й чисельні середники духових й культурних впливів/школа, література, церква, побут, і тд./ . В корені унеможливлено окремішній розвиток національних культур шляхом заборони поневоленим Росією народам уживати рідну мову, організувати власне шкільництво, видавництва, пресу, плакати мистецтва, і тд. Особливо безоглядно ця політика переводилася у відношенні до українців і білорусинів, яких інспірована царським режимом московська "наука" трактувала за "дві ветві єдиного рускаго

народа"/ треття "ветка" - московська.../Послідовною і передуманою системою заходів, викорчовувано у поневолених народів/українців, білорусинів, поляків, фінів, кавказців, татар, і тд./ національну свідомість, заступаючи її почуттям приналежності до панівної московської національності; почуттям - базованим на спеціально вижвучаному культурі ренегатства. Та mimo всіх зусиль упродовж століть, ця асиміляційна політика не дала Москві бажаних наслідків.

Причиною цього була занадто яскрава різноплеменна структура російської імперії. В імперіалістичному розгоні, царська Росія включила в свої кордони величезні й при тому суцільні чужонаціональні території/Україну, Польщу, Білорусь, Фінляндію, Кавказ, і тд./ з багатомільйонним населенням. Ці окуповані Москвою народи вже перед тим мали свою багату історію, власні держави, й культуру, що своїм рівнем далеко перевищували культуру московську. Як свідчить історичний досвід - цей тип гетерогенної/мішаної/ держави найбільше небезпечний для нації окупанта. Бо й при найбільших утисках, такі поневолені народи заховують у своїх глибинах самобутні первні, які живить історія, зріла/хоч і знівечувана окупантами/ культура, традиції, побут, і тд. Компактно заселяючи власну етнографічну землю, ці мільйонові маси продовжують відчувати її "голос"... Незбагнений міт чи дух рідної землі продовжує промовляти до них - зберегаючи, часто в неловимих формах, їх органічні національні первні, що знову в усій своїй силі виявляються назверх тоді, коли окупаційна система занепадає з тих чи інших причин розкладу. В цих явищах виявляється ірраціональна природа нації й закон її органічності. Діяння цього закону дошкульно зазнала на собі й стара російська імперія. Досить було їй зазнати революційного потрясення в 1917 р., як поневолені нею народи одразу виявили свої відсередні гони. За кілька місяців революційного розкладу Росії повстали Українська, Польська, білоруська, Фінляндська, Кавказькі і інші республіки, що зача-

ли збройну боротьбу з надломленим московським імперіалізмом.

Перед подібним, як і стара російська імперія, завданням розв'язки національного питання - ставив і більшевизм, опанувавши владу. І вже спочатку було ясно, що він, будучи органічним продовженням московської духовости та її імперського "месіянства", логічно й неминуче піде шляхами старого асиміляторства поневолених народів. Але в процесі своєї тактичної еволюції, т.зв. національна політика ленінізму прибрала дещо відмінні/від царської Росії/зовнішні форми. Цю відмінність обумовляли наступні причини.

Першою з них була та, що більшевизм, базуючи свій світогляд на історичному й діяльничному матеріалізмі - спочатку взагалі недоцінював націю, як явище спіритуальне й органічне. Духовість і світ ідей були для нього тільки функціями, чи "надбудовою" матерії/матеріальних форм кожного історичного етапу/. Беручися за кардинальну перебудову всіх форм суспільного існування - більшевизм не сумнівався, що вона закономірно потягне за собою й процеси дегенерації націй, які - повільно втрачаючи свій /неповторний на ділі!/ зміст, взаємно нівелюючися і втрачаючи стимули для окремишнього існування - остаточно витворять новий тип інтернаціонального суспільства.

Виходячи з цієї хибної ідеологічної й теоретичної передпосилки, більшевидам спочатку розцінював процеси національного відродження, що після революції вибухли серед поневолених народів СРСР, тільки як переходову стадію, чи фазу, що остаточно уложиться в його програмові схеми історичного розвитку, і навіть допоможе їх скоршій реалізації. Звідси одне з пояснень, чому більшевизм - ідеологічно й програмово ворожий лібералізові - формально прийняв саме лібералістичні засади в своїй первісній національній політиці. Кажемо - одне з пояснень, бо цей "лібералізм" обумовлявся і іншими причинами.

ми вже згадували, що більшевизм, як духове

Й навіть як соціально-політичне явище, був породженням московської стихії; її психологічним продуктом... Свій унутрішній нерозривний зв'язок з московщиною та її історією, еліта большевизму завжди глибоко відчувала при всій своїй теоритичній вірності ідеологічно-програмовим схемам марксизму. Це відчуття спричинувало її внутрішню роздвоєність. Інтелектуально/розумово/ вона була марксистською; своїм же первородним інстинктом/душею/ - московською. ця парадоксальна суперечність у всій своїй силі виявилася й у т.зв. лєнінській національній політиці. Розумово толєруючи національний розвиток народів ССРСР і навіть теоретично визнаючи, що він "вповні" укладається в марксістські "закономірності" - ця політика водночас старалася його гамувати, інстинктом свого московського первородства відчуваючи, скільки небезпек ховає в собі для московського державного месіянства!

Треба признати, що інстинкт большевицької еліти був прозорливішим від її розумових схем! Він уже тоді правильно відчував ті наслідки, до яких остаточно зможе привести процес еманципації національностей ССРСР. Але одразу застосувати старі по формі методи асиміляції, советська влада не могла з багатьох міркувань.

Після розвалу російської імперії, процес відродження поневолених націй переходив зо стихійною, прискореною силою. Заперечити й зліквідувати його прямими репресіями большевизм не мав можливости, бо самий ще переходив критичну стадію боротьби за владу та не посідав для цього вистарчальних сил. Автім, балансуючи між вказаними суперечностями теорії і практики, між надуманими програмовими схемами і московським великодержавним інстинктом - він самий ще не здавав собі справи, яку конкретну позицію треба йому зайняти в національному питанні. Близьком цих хитань і була лєнінська національна політика.

В пляні теоретичному - вона намагалася узгіднити національні рухи з концепцією марксизму і ніби їх толєрувала, декляруючи ліберальні засади самоозначення/включно аж до "відділення".../; в пляні ж практичному - не хотіла

допустити до розриву цих рухів із московською імперською системою, і тому їх поборювала. Сприятливу для большевизму розв'язку національних проблем мала дати славнозвісна "національна форма й соціалістична змістом" політика... Звідси вийшли "українізації", "білорусизації", та інші тактичні маневри совітської влади, при допомозі яких вона сподівалася "одомашнити" національні рухи, зробити їх регіональними та розрядити їхній, небезпечний для Москви, динамізм. З усіх цих плянів нічого корисного для большевизму не вийшло! Він і тут опинявся в сліпому куті. Сподіючися зробити з поневолених націй знаряддя для свого експериментаторства він - цього не хотючи - самий творив для них відборонні позиції.

Сталінізм зрозумів безнадійність цієї політики. Після довгих і складних "хірургічних" операцій над теоріями большевизму, він кінець кінцем продекларував культ "общаво атечества" і завернув у випробований досвідом століть формат старого московського асиміляторства. Але було вже запізно! Засів, зроблений відродженням і боротьбою поневолених народів, дав сильні й буйні порости, яких не вирвуть уже жадні репресії. Момент для цього червона Москва прогаяла!

В боротьбі з поневоленими націями ССРС, яка з кожним роком прибирає все гостріших форм сталінізм послуговується подвійною методою: терором і насильним накиненим цим націям впливів московської культури. При всій штучності свого історичного розвитку, в значній мірі "крадена" /в ній перехредаються чисельні чужі впливи/ і творена відірвано від власного народнього тла - ця культура проте відбила в собі московську психологічну стихію, зо всіма згаданими рисами її нездорової екзальтованості, неупорядкованості, й деструктивізму. Всі ці елементи позначилися на синтезі московської культури. Звідси виходить її тяга до "космічності" /або, як каже відомий московський філософ Бердяєв - "апокаліптична настроєвість і віра в своє особливе "месіянське" покликання. Якраз завдяки цій тенденції, як також і грандіозній імперській системі, в якій вона розвива-

лася - московська культура, при всій своїй штучності й внутрішній неорганічності, все ж зуміла перетворити себе в експанзивний і агресивний фактор.

Всі творці московської культури відчували й розуміли її основну ідею, як ідею месіянськун. На цій базі сходилися всі течії московської культурної думки, що при своїх ідеологічних розходженнях однаково сприймали ідею Москви, як месіянське післанництво "Третього Риму". В історичному процесі, ця ідея глибоко просякла не тільки свідомість, але й інстинкт носіїв московської культури. Класичне сформулювання ідеологічної концепції московського культурного месіянства дав Достоевський такими словами: "Істина одна! А значить тільки один із народів може мати справжнього Бога, хоч би інші народи мали свої особливих богів. Всякий народ мусить вірити, коли хоче довго жити, що в ньому і тільки в ньому зосереджується місія рятування світу; що він живе для того, щоб стояти на чолі інших народів і втягати їх до себе воєдино.... Призначення московської людини безспірно всеєвропейське й усесвітнє"....

Безперервне наростання цієї месіянської тенденції з особливою силою виявилось в московській літературі й відбивається на цілому її розвитку аж до сучасності. Духове наставлення - "Москва - Третій Рим" - просякає творчість Пушкіна, Аксакова, Тютчева, Данілевського, Достоевського та багатьох інших. Аксаков сформулював його таким твердженням: "Московська історія має значення всесвітньої сповіді. Вона може читатися як життє святих/!/". ... навіть ув останній передреволюційній добі, коли вже виразно відчувалося наближення кризи московської культури, і її позначав упадочний декаданс, навіть і тоді формула Достоевського стимулювала творчість московських письменників. Символіст Андрей Бєлий, який полонив у ті часи вже соціально розлозену й духово надломану московську суспільність, голосив ув екстазі:

- "Росія, Росія, Росія,
- Месія грядучого дня!..."

революційна генерація московських письменників, вже опинившись в буревію революції, не перестала жити старими ідейними спадщинами. Серед спричиненої революцією катастрофи старого укладу московської культури, відомий поет А. Блок усе ж знаходив натхнення на вірші, в яких яскравовідзеркалювалася класична нота месіанізму. Блок відчував, що за поверхньою ломкою старих форм, внутрішня суть московської духовності та її цілеспрямованість залишаться і у большевизмі. І він не помилявся!

Політика — це в значній мірі функція духовного укладу даного народу та його культури. Московська цілеспрямованість культурного процесу визначила також напрямні розвитку історіософії й суспільної думки Москви, що в політичному плані оформилася в імперіялістичний фактор. Месіансько-імперіялістична риса спільна для всіх філософських і політичних напрямків московського суспільства в усіх часах — "славянофілів" і народників, бакунівців і толстовців, демократів і консерватів, лібералів і монархістів, марксистів і "євразійців". Вона незмінно виявляється в концепціях Достоевського й Герцена, Чаадаєва й Мількова, Леніна, Бердяєва й Керенського... Згаданий Чаадаєв певчав: "Росія занадто велика й могутня, щоб провадити тільки національну політику. Її завдання у світі — це політика роду людського"... Історик Ключевський/дарма, що "пеступовий" ліберал/твердив: "Росія — це велика колиска, де безнастанно востується й кричить світове майбутнє"...

Як можуть сказати: але ж усе це вже в минулому! Роді ж думати, щоб тепер, коли історія розторопила стару імперську систему Москви й викинула її культуру на роздоріжжя кризи — отже, щоб ще й тепер її колишня спрямованість була актуальною й можливою! Та досить познайомитися з духовим і політичним наставленням московської еміграції, щоб переконатися, що воно залишається тим самим, як певне незмінне психопатологічне чи маніакальне явище. Беремо з видань представників московської еміграції

кілька сентенцій, які свідчать, що вона продовжує жити старим духовим спадщиною. Ось вони:

- "Час Росії настане!.. Історія перед кінцем своїм не може не стати всесвітньою, точніше - всеземною... центром землі між Заходом і Сходом буде Росія..." -

- "В світі сучасності стає все яснішим нерозривний зв'язок месіянського процесу з Росією..." -

- "В підсвідомості московського народу лежить незломана віра в його месіянське покликання" ..

- "Зміст месіянства закладений у расі, що позначила себе "словом"/слов'яни/а в народній мові означає себе несенням хреста/від "крестіянства", що в московській мові означає - селянство. наша примітка./" -

- "Філософи й мислителі вловлюють світлий образ московського месіянського покликання... Поети й мистці відчують його серцем, перетворюють його у фарби й звуки; нарід же наш здійснює повсякденний подвиг праці й віри... І недалекий час, коли справжнє обличчя московського народу засяє світлом в усій своїй побідній і неповторній красі..." -

- "місією Москви буде втягнути в себе сім'я будучності, пронести його крізь війну всіх проти всіх, і дати початок новому дневі людськості..."

Подібного роду сентенцій можна навести сотки й тисячі зі сторінок московських книжок і журналів на еміграції. І як колись, так і тепер, ця месіянстична тенденція в політичній проєкції конкретизується в імперіялістичній настрої. Ось кілька характерних цитат:

- "Наша правда - це частина тої загальної для всіх істини, що заложена у великій і многогранній московській ідеї..." -

- "Грядучий день буде днем союзу народів/!/ держави московської... цей союз матиме притягачу силу для всіх/!/ - для України, Естонії, Литви, Латвії, і тд. Нідставою цієї держави буде спільна для всіх історична ідея. це ідея месіянська, ідея вселюдська, ідея перетворення божеї правди на землі. окремі національні струмки - московський, український, грузинський, і тд.

в своїй сукупності створять океан спільної російської культури..." -

Це маячіння і його хворобливі претенсійні візії характеризують наставлення цілої московської еміграції і усіх її керівників - Бурцева й Керенського, Струве, "великих князів" Романових і Мілюкова - дарма, що виходять вони часто з цілком різних ідеологічних концепцій і політичних програм. Згадані настрої московської еміграції є тільки функцією тих національно-духових і політичних процесів, що їх переходить тепер московський більшовизм ув ССРСР

З наростанням ворожих до більшовизму настроїв у Європі - московська еміграція зачала доводити закордонній opinio, що більшовизм і советський уряд не мають нічого спільного з будучою "національною Росією", яка - у відмінності до ССРСР - стане "відставою європейського миру й порядку"...це нещирі заяви, і в них уже навчилася орієнтуватися значна частина європейської opinio, яка через найбільш далекозорих своїх представників обґрунтовує погляд, що більшовизм і Росія/без огляду на її внутрішні режими/ - це тотожне явище, з однаковими прикметами деструктивизму, хаосу й хворобливих імперіялістичних тенденцій. І це глибока правда! московська еміграція - це однаковий по суті з більшовизмом духовий продукт із однаковими національними аспіраціями - хоч і розходиться з ним у соціальних питаннях. І ще зовсім недавно в московських еміграційних виданнях різних політичних напрямків можна було читати такі симптоматичні заяви:

"Зараз у советській Росії творяться нові сили; революція, всупереч самій собі, націоналізується... В випадку війни треба захищати Росію. Невже ж емігранти в таку хвилину опиняться в таборі ворогів і зрадників батьківщини?! Ні - всі москалі підуть обороняти Росію!"...

Текст цей наводимо з відозви московських "націоналістів - максималістів"...Або ось ще одна характерна формула того ж порядку:

- "Треба здати собі справу, що ніякої третьої революції в Росії бути не може й не повинно

бути... Бо таков є вже реально існуюча советська революція, що стихійно-підсвідомо виправляє процес російського національно-політичного розвитку. І не боротися треба з нею, а все далі її націоналізувати, національно поглиблювати, використовувати її людей для національних і наднаціональних /.../ досягнень. Всі еміграційні московські течії змагають до одної цілі - до перетворення в життя Російської Історичної Ідеї. Солідарні вони й у тому, що ця ідея повинна проєктуватися на сучасну советську дійсність. Що торкається шляхів до цього, то це тільки ряд варіантів програмово-тактичного характеру...

І треба признати: московська еміграція справді "має очі, щоб бачити і вуха, щоб чути" національну еволюцію советського режиму. Ідеологія і політика сталінізму ввійшла в гостро підкреслену фазу московського націоналізму. В "інтернаціональній" Москві - "родіна" офіційно проголошена священною, а московський парід "провідним народом пролетарської революції"... Навколо цієї символіки, советська влада творить культ обожування й галасливої національної гордості. Генезис цієї еволюції большевизму був по перше його згаданий нерозривний зв'язок з московським духовістю та її месіянстичною ідеєю, а по друге - внутрішні й зовнішні обставини, серед яких він опинився і які обумовлені банкрутством його первісної програмової концепції. Національна й великодержавна еволюція большевизму - це органічне явище, а роль советської влади в цій еволюції була спочатку скорше пасивною в тому розумінні, що вона під напором московської національної стихії не могла не відкрити шляхів, які штучно здержували її в поміркований період большевистської революції. А відкривши ці шляхи - большевизм самий вріс у цю стихію, знайшовши в цьому властиво одинокі для себе оправдання в opinіi московських мас. Є неоспоримим фактом, що коли сталінізм сьогодні ще тримається на поверхні, то насамперед завдяки своїй ролі "собірателя русских земель" і реалізатора старих ідей московського імперіалізму. А водночас ця його роль ще більше поси-

льє до нього ненависть серед поневолених народів ССРСР.

Національна еволюція більшевизму нерозривно зв'язана з сучасним духово-культурним процесом Московщини. В своїй революційній і доктринерській гарячці більшевизм зпочатку одним махом росторощив стару московську культуру. Луначарським і Бухаріним було доручено будувати нову - узгіднену зo схемами марксизму. . . . Кільканадцять років школа марксизму намагалася вихолостувати душі народів ССРСР - спрощуючи і нівелюючи їх пресою свої "діалектики". З цього нічого не вийшло. Історія знає світогляди, що органічно несумісні з життям, з його духом і красою. Більшевизм саме й є одним з цих світоглядів, для яких органічний початок життя є засадничо ворожим; він не знесить його як нічна мара співу півня на світанку. . . . В безплідних борсаннях, майже щороку міняючи свої "установки" - "пролетарська" культура остаточно опинилася у сліпому куті. Треба було шукати з нього виходу, бо засіяний більшевизмом цвіт духової примітивізації й культурного варварства розростався так бурно, що зачав лякати вже саму советську владу, прибираючи масштаби, незаних навіть у півдикій Московщині. Положення режиму ускладнялося й тим, що поруч із упадком московської культури серед поневолених націй ССРСР відбувалися якраз протилежні процеси культурного ренесансу. Більшевизм справді намагався й їх затруїти своїми впливами, але без успіхів. Вимушені в тій початковій порі на советській владі уступки, дали можливість національним рухам чимало скористати з неневних позицій війни. Прибираючи примусову "соціалістичну" форму назовні вони на ділі виконували її національним змістом, себто корили якраз протилежне намірам і плянам ленінської національної політики: в цей період бачимо серед поневолених націй у ССРСР розвиток літератури, мистецтва та інших галузей культури, якій посилював протимосковські тенденції, що їх відомий український поет Хвильовий символізував гаслом: "Геть від Москви - орієнтація на психологічну Європу. . . ."

Сталінізм зрозумів загрозове для нього значення цих національних культурних процесів, що розвивалися на тлі пореволюційного занепаду "провідної" московської культури; і обрушився на них цілою силою свого апарату й терору. Особливо великі жертви віднесла в цій боротьбі за свою культуру - Україна.

Але йдучи війною на національні культури, сталінізм здавав собі справу, що самим терором не заступить прогалини - витвореної революцією в культурній ділянці. Самого ГПУ для задоволення культурних потреб народів ССРСР було ще замало! І так після довгої "самокритичної" метушні та гістеричних спорів у керівних советських колах - прийшло до відвороту большевизму й на "культурному" фронті. Як усякий відворот, так і цей був спрямований виразно назад, дарма, що советські "культурники" намагалися маскувати цей факт безпомічною теоретичною балаканиною..

Первісна революційна концепція "соціалістичної" культури збанкрутувала! В Москві було рішено вернути до "істоків"/джерел/старої московської культури, яку перед цим большевизм виклинав, як органічно чужу й ворожу пролетарському суспільству.... "дворянські" письменники мистці й композитори дістали від Сталіна амністію, і на їх творчості мусить тепер учитися "рабоче-крестіянська" Росія. Так зв. культурне будівництво в ССРСР ще характеризують різні шукання. Цей процес ще не можна вважати вповні закінченим. Але вже тепер можна в ньому цілком ясно бачити старі тенденції, що в пляні духовому оформлюються в клясичний москвський месіанізм, а в політичному - в імперіялізм. Скажемо більше - при сталінізмі месіанізм московської культури стає ще більше "напористим" і агресивним, ніж це було в часах Достоевських. Це виразно виявляється в її новому посиленому наступі на поневолені народи ССРСР; в наступі, що для советської влади обумовляється політичною радією збереження російської імперії - спадкоємцем і оборонцем якої вона вже не вагається відкрито себе деклярувати....

Чи націоналізація большевизму означає, що він перестав бути фактором ідейного й соціаль-

но-політичного деструктивізму в інтернаціональному масштабі. Думати так було би великою помилкою! Ми вже бачили, що в історичній ретроспективі московський імперіалізм завжди шукав оперття на месіянстичних концепціях, які, міняючи форми, незмінно зберігали свій основний характер і цілеспрямованість. Для сучасного московського імперіалізму цією месіянською концепцією став більшевизм, що переломив свої первісні теорії через призму московської духовності, психології та історії, традиції. І це тим більше посилюватиме його роки й "космічні" аспірації. На це твердження ми не маємо заважати, що в нього забракне для цього сил. Але ж більшевизм і не думає з кимось мірятися в царському двобою! Один закордонний генерал, у розмові з Леніном, саркастично считав, якими арміями сподіється більшевизм здобути перемогу над світом. Ленін відповів з усмішкою: "вашими ж, генерале, вашими"... В цій відповіді - ціла концепція советської політики! Її наслідки слідні з наступних цифер.

Журнал "Л'Еспуар Франс" дав не так давно документальний нарис розкладової акції червоної Москви закордоном. Виявляється, що за 20 років більшевики спричинили 10 воєн і 10 революцій. 10 воєн це: Фінляндія/1918/, Латвія/1918-19/, Естонія/1918-19/, Литва/1918/, Польща/1920/, Україна/1917-20/, Грузія/1921/, Китай/1925-31/, Іспанія/1936-39/, Фінляндія/1939-40/, 10 революцій це: Фінляндія/1918/, Німеччина/1918-19/, Баварія/1919/, мадярщина/1919/, Грузія/1921/, Мексика/1929/, Китай і Туркестан/1925-31/, Монголія/1934 Іспанія/1934 і 1936/. За цей час більшевики викликали революційні зриви в 19 країнах Європи, в 10 країнах Азії, в 10 країнах Америки й в 2 країнах Африки. З 1917 р. Москва спровокувала в світі 97 більших заворушень... Багатомовні цифри!

Свої руїнницькі завдання більшевизм намагатиметься реалізувати різними методами. Ми переконані, що на випадок війни в Європі, Москва до певного часу за всяку ціну уникатиме прямого удару з поважними зовнішніми силами. Вона намагатиметься нападати на слабших, використовуватиме чужі перемоги й поразки, підбурюватиме в усіх

країнах у свою користь темний людський котлох, і тд. Все це робитиме большевизм з одною основною метою: у сприятливий момент кинути під прапорами сталінізму на знесиленій і скривавлений Захід московські орди під гаслом: "дайш Європу"!

Віriamo, що варварському, безграмотному московському большевизмові не зломати творчого й культурного Окциденту. Але ліквідація заподіяних його деструктивізмом нещастя може коштувати людству ще багатьох зусиль і крові! Чи не час Європі над цим поважно застановитися? Своєю послідовністю в політиці, старий Рим засвідчив колись у формулі, що стала класичною: "цетерум цензео Картагінем делендам ессе". Ми також не перестанемо твердити: "московський імперіялізм і московський большевизм мусять бути знищені!"

18. VI. 1941

Rd 15611

3186244662